

обов'язок визнання винесених раніше вироків іноземних судів за скоєння терористичних злочинів з обтяжуючою обставиною у виді рецидиву [1, с. 245]. Як відмічають фахівці-дослідники, проаналізовані вище норми КК Іспанії забезпечують сувору кримінальну відповідальність за вчинення злочинів, пов'язаних з тероризмом [49, с. 82].

Література:

1. Кримінальний кодекс Королівства Іспанія / під ред. В. Л. Менчинського. Перекл. на укр. мову О. В. Лішевської. Київ : ОВК, 2017. 284 с.

2. Гуркевич В. Кримінальна відповідальність за терористичну діяльність в Іспанії. *Протидія терористичній діяльності: міжнародний досвід і його актуальність для України* : матеріали між нар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 30 верес. 2016 р.). Київ : Нац. акад. прокуратури України, 2016. 432 с.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-287-9-117>

ДЕКРИМІНАЛІЗАЦІЯ ЯК ТЕНДЕНЦІЯ РОЗВИТКУ ОСОБЛИВОЇ ЧАСТИНИ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНУ В УКРАЇНІ

Пустова Наталія Олександрівна

*аспірантка кафедри кримінального права і криминології факультету № 1
Інституту з підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Львівського державного університету внутрішніх справ
м. Львів, Україна*

Кримінальне право розвивається циклічно під впливом двох тенденцій, які споконвіку конкурують між собою. *Перша* – посилює кримінальну відповідальність, яка виражається у розширенні її підстав шляхом криміналізації, надмірної диференціації, а також у підвищенні суворості покарання, скороченні можливостей для звільнення від кримінальної відповідальності та покарання тощо. *Друга* – пом'якшує кримінальну відповідальність, що полягає у декриміналізації та депеналізації, пом'якшенні інших кримінально-правових наслідків вчинення злочину.

Динамізм кримінального законодавства залежить від низки різноманітних чинників: політичних, соціальних, економічних, міжнародно-правових. Неабиякий вплив також має наука кримінального права і практика застосування приписів Кримінального кодексу України (далі – КК

Україні) [1], завдяки яким виявляються недоліки і суперечності між кримінально-правовими нормами, уточнюються окремі положення закону.

Важливим показником ефективності кримінального закону виступає його внутрішня будова. Особлива частина КК України об'єктивно завжди більш «чутлива» до змін навколишнього соціального середовища, ніж Загальна частина КК України. Як наслідок, кількісно новел в Особливій частині КК України значно більше, ніж у Загальній.

Часто доповнення до Особливої частини КК України приймалися під впливом емоцій, політичної кон'юнктури та ілюзій про те, що суспільні проблеми можна швидко та ефективно вирішити кримінально-правовими засобами.

Це призвело до того, що чинний КК України на сьогодні є перенасиченим положеннями про кримінальну відповідальність за діяння, які не заподіюють істотної шкоди; спеціальними складами злочинів, що вступають у конкуренцію із загальними складами та між собою; з'явилися відверто помилкові приписи, які суперечать базовим положенням кримінального права.

Указом Президента України № 584/2019 від 7 серпня 2019 року «Питання Комісії з питань правової реформи» створена робоча група з питань розвитку кримінального права у складі згаданої комісії, яка розробляє концепцію реформування КК України 2001 року (далі – концепція) [2].

Основною причиною, що обумовила необхідність реформування кримінального законодавства України, робоча група зазначає таку: *«принципові положення були зруйновані валоподібними, несистемними і часто необігрунтованими змінами та доповненнями»* [3].

Ключовою засадою реформування кримінального законодавства України відповідно до концепції є *розроблення проекту нового Кримінального кодексу*, який має бути побудований по моделі «маленького, але суворого» закону [3]. Це означає, що до категорії злочинів у ньому мають бути віднесені лише такі діяння, які заподіюють істотну шкоду, а відтак – за вчинення яких безальтернативно або в альтернативі із великим штрафом має встановлюватися і застосовуватися переважно позбавлення свободи.

Насамперед варто звернути увагу на один чисто термінологічний момент. Часто говорять та пишуть про «декриміналізацію злочину», «декриміналізацію статті». Однак, ані злочин, ані статтю декриміналізувати не можна. Якщо діяння передбачене законом – воно є злочином, а щодо декриміналізованого діяння не можна застосовувати поняття «злочин». Стаття ж як частина тексту нормативно-правового акта лише «описує» посягання, сама по собі вона не тотожно описуваному діянню, статтю можна не декриміналізувати, а лише виключити з тексту

КК України. Тому треба вести мову про «декриміналізацію посягання» або «декриміналізацію діяння».

Крім того, декриміналізація означає виведення діяння зі сфери кримінального права, визнання діяння незлочинним. На перший погляд, «переведення» діяння з розряду злочинів до кримінальних проступків чи адміністративних деліктів теж можна було б вважати декриміналізацією. Проте сучасні підходи до визначення сфери кримінального права, які визрівають під впливом практики Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) [4] та сформованого ним автономного поняття злочину, дають підстави для іншого висновку. Критерієм відношення діянь до злочинних (у розумінні ЄСПЛ) є не стільки факт передбаченості діяння у КК України, скільки тяжкість правових наслідків його вчинення, ступінь позбавлень чи/та обмежень, що застосовуються до правопорушника. За такого розуміння і кримінальний проступок, і адміністративний делікт, за які передбачені арешт, вилучення окремих предметів, великі розміри штрафів, визнаються злочинами. Відповідно встановлення відповідальності як за кримінальний проступок чи адміністративне правопорушення замість власне кримінальної відповідальності за злочин, означатиме не декриміналізацію, а депеналізацію посягань.

У проєкті КК України [5] закладається концептуальна його зміна – впровадження інституту кримінального проступку. Тому декриміналізацією пропонується визнавати внесення до КК України таких змін, внаслідок яких за діяння не буде наставати кримінальна відповідальність як за злочин, чи не будуть застосовуватися однорідні з кримінально-правовими заходи за кримінальний проступок.

Відповідно, не буде декриміналізацією виключення з Особливої частини КК України статей:

- які передбачають спеціальні норми (оскільки діяння буде охоплюватися загальною нормою);
- які передбачають «складені» злочини за умови, що окремі елементи таких злочинів залишаються криміналізованими;
- якщо передбачені ними діяння становлять готування до злочинів, передбачених кримінально-правовими нормами, збереженими в КК України;
- якщо передбачені ними діяння становлять співучасть у злочинах, передбачених статтями, збереженими в КК України [6, с. 180].

Декриміналізація може бути здійснена такими способами:

- виключення з КК України статей Особливої частини, які передбачають прості склади злочинів;
- застосування у диспозиціях статей термінів, які позначають більш вузькі поняття;

– «підвищення» критеріїв, з використанням яких визначаються суспільно-небезпечні наслідки, зокрема, через внесення змін у примітки до статей Особливої частини КК України;

– виключення кваліфікуючих та особливо кваліфікуючих ознак;

– запровадження положень Загальної частини КК України, які виключають кримінальну відповідальність за певних умов;

– введення в статті Особливої частини КК України положень, які передбачають виключення кримінальної відповідальності за передбачені ними злочини за певних умов [6, с. 180–181].

Отже, виключення статті Особливої частини КК України не означає повну декриміналізацію. У такому випадку можна вести мову лише про часткову декриміналізацію, адже діяння, наприклад, буде охоплюватися загальною нормою.

Крім того, у кожному випадку декриміналізація проводиться відповідно до конкретних підстав, а саме: незначна суспільна небезпека діянь; низька соціальна обумовленість, тобто поширеність таких діянь; діянням можна протидіяти використанням заходів некримінального-правового характеру.

Підсумовуючи, декриміналізація діянь як тенденція розвитку кримінального закону забезпечить його ефективність, оскільки простота і доступність викладеного законодавчого матеріалу забезпечить розуміння КК України усіма громадянами, що в свою чергу є передумовою дотримання їхніх прав і свобод, а тим самим і принципу гуманізму кримінальної відповідальності.

Література:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квітня 2001 року № 2341-III, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

2. Питання Комісії з питань правової реформи: Указ Президента України від 7 серпня 2019 року № 584/2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/584/2019#Text>.

3. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/concept>.

4. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/ukr#%7B%22documentcollectionid%22%3A%22CHAMBER%22%7D>.

5. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code>.

6. Навроцький В. О. Декриміналізація як один із способів гуманізації та лібералізації у сфері кримінального права. *Гуманізація кримінальної відповідальності: матеріали II Міжнародного науково-практичного симпозіуму (м. Івано-Франківськ, 16-17 листопада 2018 року)*. Івано-Франківськ: Редакційно-видавничий відділ Університету Короля Данила. 2018. С. 178–182.